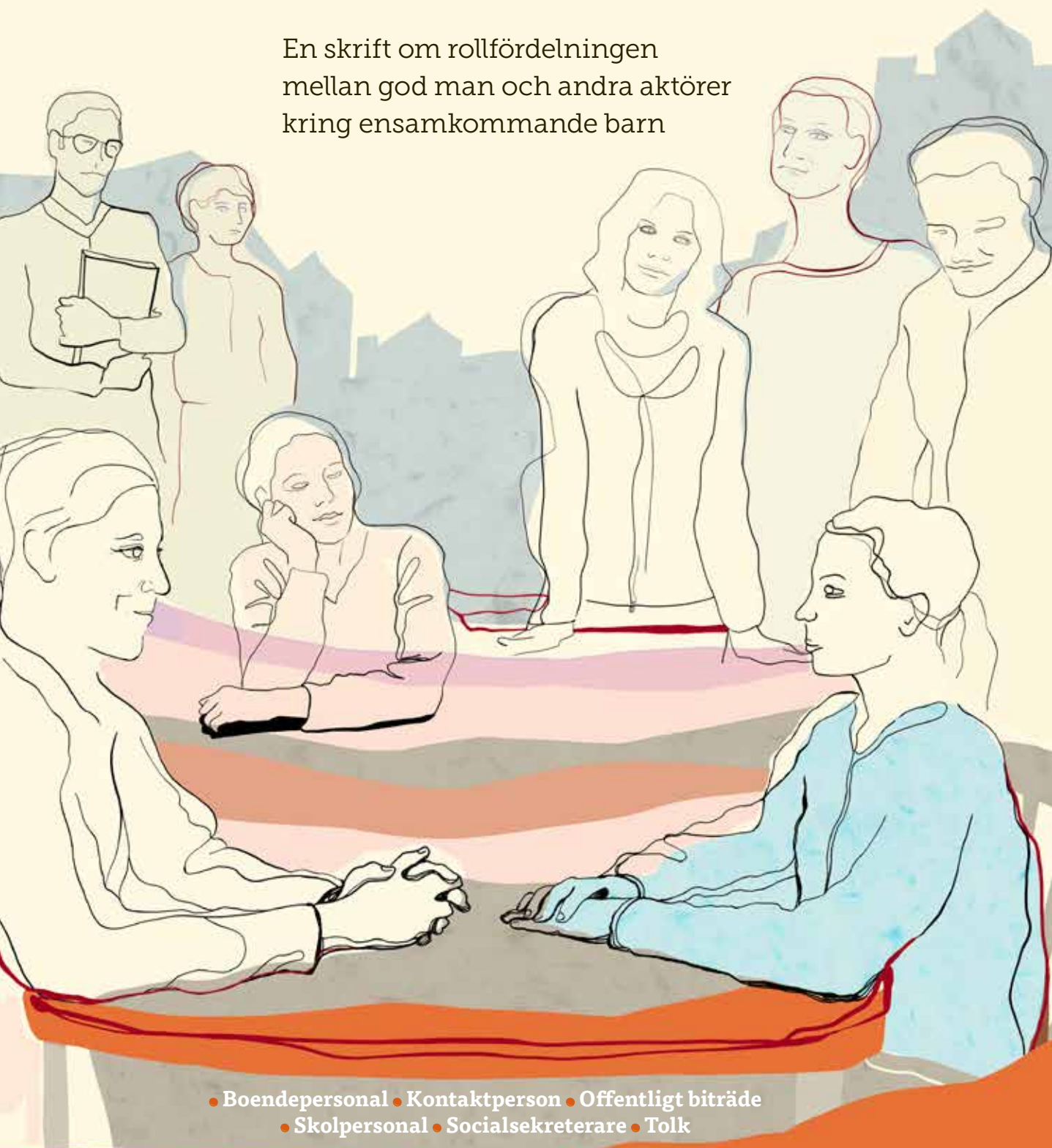
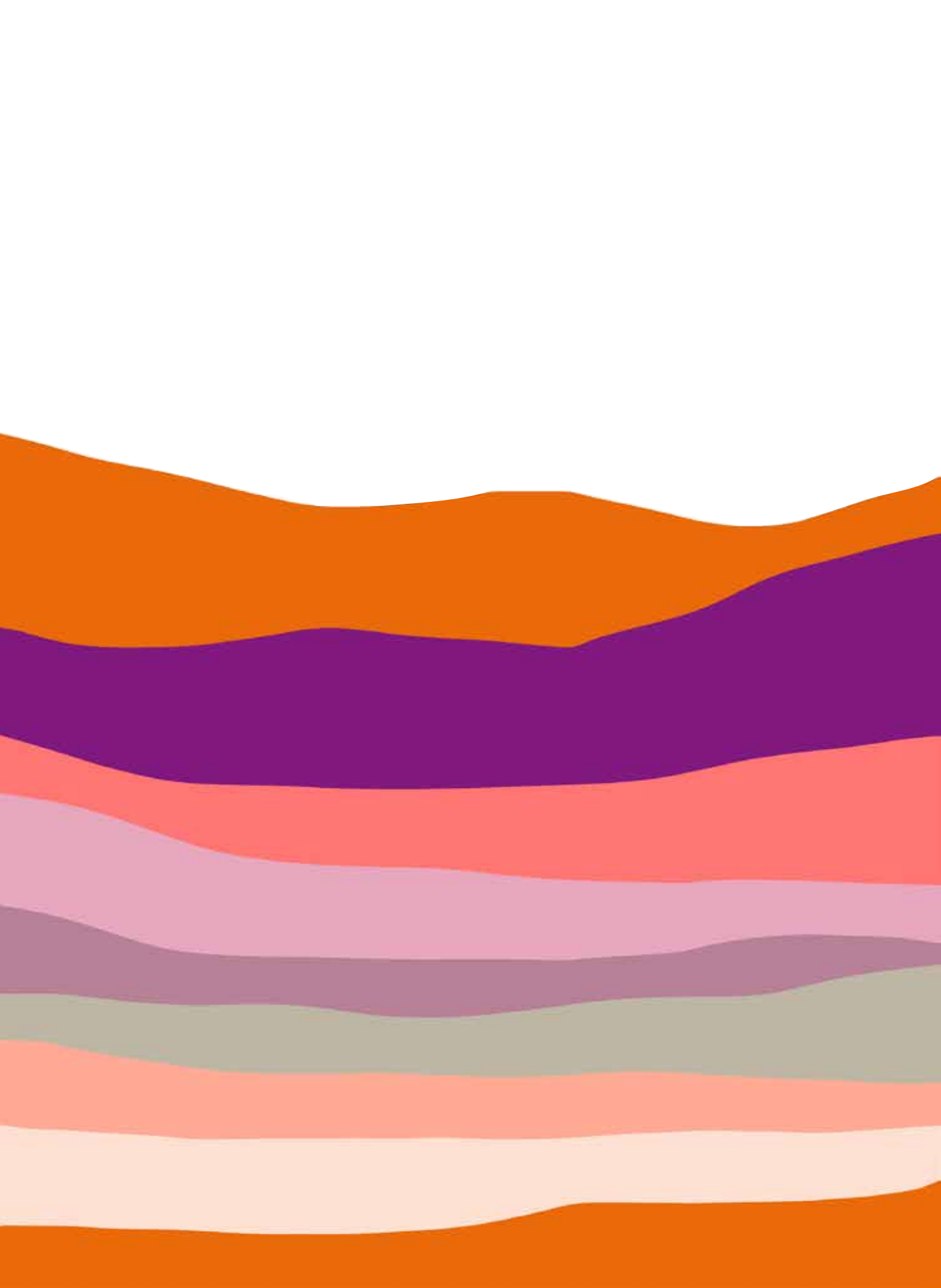

Din roll

En skrift om rollfördelningen
mellan god man och andra aktörer
kring ensamkommande barn

- Boendepersonal • Kontaktperson • Offentligt biträde
- Skolpersonal • Socialsekreterare • Tolk

Min rätt – Din roll

Projektet *Min rätt – Din roll* drivs av Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, RFS, under åren 2016-2019 med medel från Allmänna arvsfonden. Ett resultat är denna skrift som riktar sig till dig som kommer i kontakt med ensamkommande barn, antingen i ditt uppdrag som god man, eller i ditt arbete.

Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, RFS, är en ideell organisation som består av cirka 60 lokalföreningar vars cirka 5 500 medlemmar har uppdrag som kontaktperson, kontaktfamilj, stödfamilj, stödperson, lekmanövervakare, förtroendemän, god man, förvaltare, god man för ensamkommande barn, särskilt förordnad vårdnadshavare och som är besökare på häkte och anstalt.

Medlemskap i en lokalförening ger försäkring, nyhetsbrev, rådgivning samt möjlighet till kunskaps- och erfarenhetsutbyte.

Läs mer på www.rfs.se

ISBN 978-91-983249-2-1

Grafisk form och produktion: Grafolin

Illustration: Jutta Falkengren illustration

Tryck: Åtta45, Stockholm 2018

Innehåll

Inledning	5
Ensamkommande barn	6
Barnets delaktighet	6
Aktörerna kring ensamkommande barn	7
God man till ensamkommande barn	7
Vad gör en god man?	8
● Om uppdraget	8
● Vad ingår inte i gode mannens uppdrag?	12
Vad gör det offentliga biträdet?	13
● Samverkan mellan offentligt biträde och god man	13
Vad gör tolken?	13
● Samverkan mellan tolk och god man	14
Vad gör socialsekreteraren?	14
● Samverkan mellan socialsekreterare och god man	15
Vad gör boendet?	15
● Samverkan mellan HVB-hem och god man	15
● Samverkan mellan stödboende och god man	17
● Samverkan mellan familjehem och god man	18
Vad gör skolan?	18
● Samverkan mellan skolpersonal och god man	19
Vad gör en kontaktperson enligt SoL?	19
● Samverkan mellan kontaktperson och god man	20
Rollfördelning och samarbete i olika frågor	20
Barn som försvinner	20
Ensamkommande barns försörjning	20
Extrajobb/sommarjobb	21
Fritid	21
Hälso-, sjuk- och tandvård	21
Anmälningssplikt	21
Psykosociala problem	21
Funktionsnedsättning	22
Kontakt med anhöriga/familjeåterförening	22
Tips på vidare läsning	23

"I början vet man inte vem som ska göra vad, alla säger att man ska fråga någon annan." (pojke 16 år)

Inledning

Det är många aktörer kring ensamkommande barn och det finns en risk att rollfördelningen blir otydlig, vilket kan innebära att barnet inte får den hjälp det har rätt till. Syftet med denna skrift är att tydliggöra ansvarsfördelningen kring ensamkommande barn som söker asyl i Sverige.

Utgångspunkten för skriften är den gode mannens roll och samarbete med andra aktörer, varför den rollen beskrivs mer ingående än övriga aktörers. De andra aktörerna som inkluderas är offentligt biträde, tolk, socialsekreterare, boendepersonal, skolpersonal och kontaktperson enligt socialtjänstlagen. Särskilt förordnad vårdnadshavare, vars uppdrag i stort sett är likvärdigt med godmans, nämns endast kort eftersom denne förordnas först när barnet har fått uppehållstillstånd.

I arbetet med skriften har såväl ensamkommande barn som aktörerna deltagit i enkätundersökningar, fokusgrupper och intervjuer. Samtliga vittnar om behovet av tydlighet i rollerna och

kontinuerlig dialog för att tillsammans arbeta för barnets bästa.

Riksförbundet frivilliga samhällsarbetsare, RFS, förhoppning är att denna skrift ska fungera som en utgångspunkt för förbättrad dialog mellan aktörerna kring ensamkommande barn samt öka kunskapen och förståelsen för varandras uppdrag.

Som ett komplement till skriften finns *Min rätt – Vad ska en god man hjälpa mig med?* som riktar sig till ensamkommande barn. Den skriften förtydligar den gode mannens roll och innehåller förslag på gemensamma arbetsmetoder för barnet och den gode mannen. RFS rekommenderar gode män att läsa skriften tillsammans med barnet.

Skrifterna har faktagranskats av Föreningen Sveriges överförmyndare, RFS medlemmar, Migrationsverket, Sveriges kommuner och landsting, Socialstyrelsen och Simon, Svenskar och invandrade mot narkotika. Ett stort tack till alla som varit med och bidragit till denna skrift!

"I Sverige får man säga vad man tycker. Vuxna måste lyssna på barnet." (flicka 17 år)

”Förtroende är viktigt, många ensamkommande barn kommer från helt andra sammanhang. Ofta har de blivit svikna av både vuxna och av myndigheter. Därför kan man behöva förklara det som man själv tror är självklart till exempel att vuxna inte får slå barn och att de har rätt att säga vad de tycker och bli lyssnad till.” (god man)

”Rollfördelningen måste vara tydlig eftersom vi fyller olika funktioner för barnet.” (offentligt biträde)

● Ensamkommande barn

Med begreppet ensamkommande barn avses barn under 18 år som kommer till Sverige utan sina föräldrar eller någon annan vuxen person som har trätt i föräldrarnas ställe.

Ensamkommande barn är inte en homogen grupp. Barnen kommer från olika länder, av olika skäl och har skilda bakgrunder och erfarenheter. Cirka 20 procent är flickor. Många har varit med om traumatiska händelser och kan ha flytt undan krig och förföljelse eller utsatts för övergrepp.

Gemensamt för ensamkommande barn är att de befinner sig i ett helt nytt sammanhang. De behöver få knyta an till trygga vuxna omkring dem. Samtliga aktörer har ett gemensamt ansvar för att ge barnen ett tryggt och rättssäkert omhändertagande under sin första tid i Sverige.

● Barnets delaktighet

Alla barn har rätt att vara delaktiga i beslut som rör dem. Hur delaktigt barnet kan vara beror på barnets mognad och ålder. Det finns vissa åldersgränser i lagstiftningen som slår fast när barn har egen beslutanderätt. Några exempel är:

Barn som har fyllt 15 år har rätt att föra sin egen talan i mål och ärenden enligt socialtjänstlagen, SoL, och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU.

Kontaktperson eller andra öppenvårdsinsatsen enligt SoL kan utses till den som har fyllt 15 år bara om barnet begär eller samtycker till det.

Vårdnadshavarens samtycke behövs inte, förutsatt att insatsen i övrigt är lämplig.

Inom psykiatrisk tvångsvård kan den som fyllt 15 år föra sin egen talan i mål och ärenden.

● Aktörerna kring ensamkommande barn

Ensamkommande barn kommer i kontakt med många aktörer som fyller olika funktioner. Migrationsverket, god man, offentligt biträde, socialtjänst, boendepersonal, familjehemsföräldrar, skolpersonal, hälso-, sjuk- och tandvård samt organisationer i civilsamhället spelar alla en viktig roll för barnet. Det är viktigt att alla aktörer uppfyller sitt ansvar och samverkar med varandra. Under följande rubriker kan du läsa om vad som ingår i aktörernas uppdrag och hur samverkan med god man kan fungera.

”Det är viktigt att alla aktörerna samarbetar och har samma budskap. Då känner barnet sig väl omhändertaget.” (tolk)

● God man till ensamkommande barn

I Sverige ska alla barn upp till 18 års ålder ha en vårdnadshavare. Lagen om god man för ensamkommande barn trädde i kraft år 2005 och syftar till att stärka skyddet för ensamkommande barn. Alla ensamkommande barn tilldelas en god man som blir tillförordnad vårdnadshavare och förmyndare för barnet. Så snart som möjligt ska överförmyndaren i den kommun barnet gett sig till känna utse en god man för barnet. Barnet ska, om det är möjligt, få tycka till om den tilltänkta gode mannen.

Kriterierna för att bli god man

Det krävs ingen formell utbildning för att bli god man. De allmänna kraven på god man finns i föräldrabalken, nämligen att denne ska vara erfaren, rättrådig och i övrigt lämplig för uppdraget. God man ska ha goda kunskaper om hur det svenska samhället fungerar och behärska svenska språket. En god man till ensamkommande barn bör även ha kunskap om barns och ungdomars behov i olika åldrar. Den som ska bli god man får inte ha betalningsanmärkningar och personens förekomst i polisens belastningsregister kontrolleras.

Överförmyndarens ansvar

Överförmyndare är den kommunala myndighet som ansvarar för rekrytering och tillsyn av gode män. Kontinuerligt lämnar god man in en redovisning till överförmyndaren och redogör för vilka insatser som gjorts, vilka myndighetskontakter som tagits och vilka bidrag som ansöpts om för barnets räkning. Överförmyndaren kontrollerar att god man sköter sitt uppdrag och är skyldig att erbjuda utbildning för gode män.

Ett tidskrävande frivilliguppdrag

Som frivillig har den gode mannen en unik möjlighet att agera oberoende i kontakten med myn-

"God man är ett stöd för dig som inte vet hur samhället fungerar. Och hjälper till med alla kontakter med myndigheterna." (pojke 15 år)

"En bra god man är den som hjälper när man behöver hjälp. En bra god man ser vad man behöver och jag vill att min gode man ska lära mig om regler och svenska samhället." (pojke 16 år)

digheter. Uppdraget är dock tidskrävande och en god man som har ett heltidsarbete får räkna med att ibland ta ledigt för att kunna följa med till Migrationsverket, utvecklingssamtal i skolan eller på möten med socialtjänsten.

Det finns ingen lagstadgad övre gräns för hur många uppdrag en god man kan ha, det beslutar överförmyndaren i kommunen om. Kravet är att den gode mannen avsätter tillräckligt mycket tid för det enskilda barnet. En god man till ensamkommande barn hinner oftast bara med ett eller ett fåtal uppdrag. Riksförbundet frivilliga samhällsarbetsarets rekommendation är att en god man till ensamkommande barn bör ha max tre uppdrag samtidigt.

Ersättning för uppdraget

Att vara god man är ett ideellt uppdrag. God man har rätt till arvode samt ersättning för utgifter som uppstår för att utföra uppdraget. Överförmyndaren beslutar om arvodets storlek. Det kan vara ett fast belopp eller variera beroende på uppdragets utformning. God man kan endast få arvode för de uppgifter som ingår i uppdraget. Det är inte förbjudet för god man att göra mer för barnet än vad som ingår i uppdraget, men kan inte förvänta sig att få ersättning för det.

Om en god man missköter sitt uppdrag

Om någon som kommer i kontakt med ett ensamkommande barn upplever att barnets gode man inte sköter sitt uppdrag ska detta anmälas till överförmyndaren. Överförmyndaren är då skyldig att utreda frågan. Det är överförmyndaren som avgör om den gode mannen misskött sitt uppdrag och fattar beslut om eventuellt entledigande.

Byte av god man

Om barnet vill byta god man lämnas en begäran till överförmyndaren som är skyldig att utreda

"En bra god man har tillräckligt mycket tid, lyssnar, bryr sig, är engagerad, bestämmer inte utan att prata med barnet först, förklarar tydligt och flera gånger, går att få tag i på sms." (pojke 16 år)

frågan. Om utredningen visar att gode mannen misskött sitt uppdrag blir god man entledigad från sitt uppdrag. Om allt fungerar som det ska har barnet ingen ovillkorlig rätt att byta god man.

Godmanskapets upphörande

Godmansuppdraget upphör när:

- Barnet fyller 18 år.
- Barnets vårdnadshavare kommer till Sverige. Uppdraget upphör först när Skatteverket registrerat föräldrarna som vårdnadshavare och folkbokförda i Sverige.
- Barnet får avslag på sin asylansökan och lämnar Sverige.
- Barnet får uppehållstillstånd och en särskilt förordnad vårdnadshavare utses.
- Barnet är avviket från skola, polisanmälan är gjord och barnet inte haft kontakt med sin gode man under en tid.

En god man kan också välja att avsluta sitt uppdrag. Om god man vill avsluta sitt uppdrag ansöker hen om entledigande hos överförmyndaren. Gode mannen kvarstår i regel till dess att en ny god man tagit över uppdraget. Om barnet placeras i en annan kommun ska den gode mannen meddela överförmyndaren detta. Godmanskapet kvarstår då tills god man begär sitt entledigande. Den nya kommunen ansvarar då för att tillsätta en ny god man.

● Vad gör en god man?

Om uppdraget

Den gode mannen bestämmer i alla frågor som rör barnet, i såväl personliga, rättsliga som ekonomiska. Gode mannen har därmed ett samordnande ansvar för barnet i myndighetskontakter, bo-

”Jag har ett ansvar för att ge barnet en så trygg start i Sverige som möjligt. Vid första mötet berättar jag om mitt uppdrag, vad jag kan och inte kan hjälpa till med. Jag förklarar alltid att jag ska vara med barnet som ett stöd i kontakten med myndigheter, men att jag inte kan påverka eller skynda på processen hos Migrationsverket. Jag upprepar ofta samma information flera gånger.” (god man)

”Barnet ska kunna vända sig till gode mannen med sina funderingar, frågor, oro med mera. Kan jag inte svara själv är det viktigt att slussa vidare till rätt instans. Jag kan inte vara tillgänglig dygnet runt men jag ser alltid till att barnet har mina kontaktuppgifter och kan nå mig på sms.” (god man)

endefrågor samt hälso- och sjukvård. Uppdraget anpassas utifrån barnets behov. Vissa uppgifter är konkreta medan andra beror på det enskilda barnet. Exempel på vad som ingår i den gode mannens uppdrag:

- Stödjer barnet under asylprocessen.
- Biträder barnet i kontakten med socialtjänsten.
- Företräder barnet i kontakten med hälso-, sjuk- och tandvård.
- Ser till att barnet får en fungerande skolgång.
- Förvaltar barnets ekonomi.
- Stödjer barnet i kontakt med anhöriga och efterforskning.
- Företräder barnet om det utsätts för eller begår brott.
- Förbereder barnet på vad som händer vid beslut om uppehållstillstånd eller avslag.
- Redovisar uppdraget till överförmyndaren.

Den gode mannen och barnet ska ha regelbunden kontakt och träffas kontinuerligt. Hur ofta beror på barnets behov. Utgångspunkten är att god man träffar barnet minst en gång i månaden, men särskilt i början kan det behövas tätare träffar än så. God man ska vara tillgänglig för barnet vid behov, via telefon, sms eller mejl. Den gode mannen utför sitt uppdrag på sin fritid och kan därmed inte förväntas vara tillgänglig dygnet runt. Det är viktigt att den gode mannen informerar såväl barnet som boendet om vilka tider hen är tillgänglig.

God man kan inte överlåta sin roll som vårdnadshavare på någon annan. Det är därför inte lämpligt att god man är otillgänglig under en längre tid. Om en god man åker på semester ska barnet, socialsekreteraren och boendet meddelas i god tid. Under semestern ska gode mannen, vid behov, kunna nås på telefon eller mejl. Om god man ska vara borta en längre period bör hen begära sig entledigad. Godmanskapet kvarstår till

"God man är viktig för barn i asylprocessen. Det är en person som står utanför det juridiska och kan stödja barnet känslomässigt. Den har en annan möjlighet att följa barnet, inte bara i asylprocessen. Att god man finns tillgänglig för barnet och svarar på frågor betyder mycket för barnet." (offentligt biträde)

"Har god man en egen uppfattning i asylärendet i sak som strider mot barnets uppfattning är det lämpligast att god man begär sig entledigad." (offentligt biträde)

dess att en ny god man är förordnad.

God man har informationsansvar gentemot barnet för asylprocessen och andra frågor som kan vara svåra för barnet att förstå. För att samarbetet mellan barnet och den gode mannen ska fungera väl behöver informationen anpassas efter barnets förutsättningar och barnet ska få göra sin röst hörd. Det är viktigt att god man använder sig av tolk så länge som det är nödvändigt för att barnet ska kunna tillgodogöra sig informationen och uttrycka sina behov. God man bokar tolk till sina egna möten med barnet via, och i samråd med, överförmyndaren i kommunen.

God man omfattas inte av någon lagreglerad tystnadsplikt, men har ett moraliskt ansvar att inte föra vidare uppgifter som barnet berättar i förtroende. Den gode mannen ska alltid agera för barnets bästa. Om barnet berättar om självskadebeteenden eller självmordstankar bör god man föra informationen vidare, i första hand till socialsekreteraren och boendet. En god man som utan mycket goda skäl för vidare en känslig uppgift utan barnets medgivande kan bli entledigad från sitt uppdrag på grund av misskötsel.

Stödja barnet under asylprocessen

Eftersom barnet är minderårigt är det inte behövt att själv ansöka om uppehållstillstånd. Därför ansvarar god man om att ansöka om uppehållstillstånd för barnet. Om barnet inte hunnit få en god man ansöker det offentliga biträdet om asyl för barnets räkning. God man ska så fort som möjligt informera barnet om vad som kommer att hända under tiden som barnet söker asyl. God man har kontakt med Migrationsverket vid ett flertal tillfällen under tiden barnet är asylsökande.

En god man ska fungera som ett stöd för barnet och utreder inte frågan om uppehållstillstånd, det ansvarar det offentliga biträdet för. Den gode mannen ska däremot hålla sig informerad om hur

det går med barnets ansökan, svara på barnets frågor om asylärendet och hålla kontakt med det offentliga biträdet.

Barnet har rätt att ha med sig både sin gode man och sitt offentliga biträde vid möten hos Migrationsverket. Den gode mannen ska vara med vid möten hos det offentliga biträdet, vid Migrationsverkets asylutredningssamtal samt när beslut meddelas. Om barnet får avslag på sin asylansökan ansvarar den gode mannen för att prata med barnet om rätten att överklaga beslut samt, om barnet vill, hjälpa till att överklaga beslutet till Migrationsdomstolen.

Åldersbedömning

I asylärenden är den asylsökandes ålder en viktig faktor. Om barnet inte kan visa att hen är minderårig erbjuder Migrationsverket en medicinsk åldersbedömning. Att göra en åldersbedömning är frivilligt och barnet bestämmer tillsammans med sin gode man. Endast den gode mannen kan lämna samtycke för barnets räkning och ska närvara tillsammans med barnet vid undersökningen. God man kan inte överlåta det ansvaret på någon annan. Endast om barnet inte hunnit få en god man kan biträdet företräda barnet.

Stödja barnet i kontakten med myndigheter

Den gode mannen har ett övergripande ansvar och företräder barnet i samtliga kontakter med myndigheter. Gode mannen och barnets socialsekreterare ska ha regelbunden kontakt för att följa upp att barnet får de insatser som det har behov av. Huvudprincipen är att kommunikationen om barnets behov av insatser och boende är öppen mellan barnet, socialsekreteraren och den gode mannen. Men socialsekreteraren bör även träffa barnet enskilt. Den gode mannen kan aldrig kräva att barnet ska berätta vad hen pratar med sin socialsekreterare om. Socialtjänsten ansvarar för att kalla god man till möten.

Gode mannen ska företräda barnet om denne utsatts för eller har begått brott. Ett barn under 18 år har rätt att ha en ställföreträdare vid sin sida. Myndigheter kan inte åberopa sekretess gentemot gode mannen.

Övergripande ansvar för barnets boende

Den gode mannen har ett övergripande ansvar för var barnet ska bo. Alla ensamkommande barn har behov av en boendeplacering och socialtjänsten ansvarar för att hitta ett lämpligt boende för barnet. God man bildar sig en uppfattning om boendet, både utifrån eget omdöme och utifrån samtal med barnet. Den gode mannen ska samtycka till placeringen och om barnet har fyllt 15 år krävs även barnets samtycke. Det är socialtjänsten som efter bedömning beslutar om vilket boende som är bäst lämpat att erbjuda det stöd barnet behöver. Om barnet eller den gode mannen inte samtycker till boendeplaceringen kan de överklaga socialnämndens beslut.

Den gode mannen ansvarar inte för barnets dagliga omsorg såsom att försörja barnet, skjutsa barnet till aktiviteter, se till att barnet uppför sig eller att lösa eventuella konflikter på boendet. Den gode mannen har inte rätt att besluta i frågor som rör boendets rutiner. Det är däremot viktigt att den gode mannen och boendepersonalen för en dialog kring sådant som inte fungerar. Om den gode mannen anser att boendet inte kan tillgodoses barnets behov ska gode mannen kontakta socialsekreteraren.

Den gode mannen ska ha kontinuerlig kontakt med boendet och barnets kontaktperson på boendet för att försäkra sig om att barnets behov blir tillgodosedda. Den gode mannen ska besöka barnet regelbundet.

Företräder barn i hälso-, sjuk- och tandvård

Den gode mannen har skyldighet att se till att barnet får hälso-, sjuk- och tandvård men ansvarar inte för barnets vardagliga vårdbehov. Det innebär att den gode mannen ska följa med barnet vid inledande vårdkontakter och då informera om att god man företräder barnet i vårdnadshavares ställe. Men den gode mannen ansvarar inte för att följa med barnet vid övriga vårdbesök, akuta eller planerade, det ansvaret har barnets boende. God

”Ofta blir det tjafs med god man om att spara pengar. Men de har rätt att säga att pengarna ska användas på rätt sätt.” (flicka 17 år)

man har ett ansvar att hålla sig informerad och informera boendet om barnets vårdkontakter.

Det bör alltid finnas en vuxen person som kan följa med barnet om barnet så önskar, vilket oftast är kontaktpersonen på boendets uppgift.

Övergripande ansvar för skolgång

Den gode mannen har övergripande ansvar för barnets skolgång genom att se till att barnet har en skolplats och erbjuds lämplig utbildning. Asylsökande barn har inte skolplikt och kan därmed inte tvingas till skolgång, men eftersom skolan är en trygg och meningsfull plats har samtliga aktörer ett gemensamt ansvar att motivera barnet till att gå i skolan. Den gode mannen ska samråda med barnets socialsekreterare kring vilken skolplats som kan passa barnet. God man ansvarar inte för barnets dagliga skolgång. Den gode mannen ansvarar inte för att väcka barnet, skjutsa till skolan eller att hjälpa till med läxor. Detta ansvar har barnets boendepersonal.

God man ska ta del av information från skolan som handlar om barnets skolgång. Den gode mannen ansvarar för att skriva under papper från skolan som kräver vårdnadshavares underskrift, exempelvis medgivande för barnet att delta i simskola eller skolresor. Den gode mannen ska också delta i de utvecklingssamtal som skolan kallar till. Den gode mannen ska se till att personalen har tillgång till den gode mannens och boendets kontaktuppgifter.

Förvalta barnets tillgångar

Gode mannen har ett övergripande ansvar för barnets ekonomi. De flesta ensamkommande barn har inga eller mycket små tillgångar när de kommer till Sverige. God man ansvarar för att ansöka om dagersättning från Migrationsverket.

”Det är bra om den gode mannen låter barnet själv visa runt och berätta om sin vardag på boendet så att man tillsammans kan diskutera hur boendet fungerar.” (god man)

Dagersättningen ska täcka kostnader som kläder, skor, fritidsaktiviteter och hygienartiklar. Dagersättning och bidrag som barnet beviljas förs in på ett kontokort hos ICA-banken. Den gode mannen har ansvar för hur daysättningen används och disponerar över barnets kontokort.

Den gode mannen ska förvalta barnets tillgångar utifrån barnets ålder och mognad. Det innebär att den gode mannen behöver föra en kontinuerlig dialog med barnet och med boendet för att tillsammans besluta över hur mycket inflytande barnet kan ha i sin ekonomi. Det kan vara svårt att veta när ett barn är moget nog att själv disponera över kontokortet. Migrationsverket kan besluta att låta ungdomar som fyllt 16 år, men som inte har fått en god man, disponera över kontokortet själva. Detta kan användas som en utgångspunkt för gode män, men i första hand ska den gode mannen göra en bedömning utifrån det enskilda barnets förmåga att hantera pengar.

Stödja barnet i efterforskning av anhöriga

Så länge barnet är asylsökande har Migrationsverket ansvar för att efterforska barnets anhöriga. Om barnet vill ha kontakt med sina anhöriga så ska god man stödja barnet i det, en god man kan inte själv initiera efterforskning av barnets anhöriga. Under vissa förutsättningar kan Röda Korset hjälpa barnet att efterforska anhöriga. Då sköter gode mannen kontakten med Röda Korset. Om det blir aktuellt behöver den gode mannen närvara vid besök och där kunna uppvisa legitimation och utdrag på sitt förordnande. En god man har inte behörighet att ansöka om asyl för anhöriga till barnet.

Förbereda barnet inför 18-årsdagen

När ett ensamkommande barn fyller 18 år omfattas hen av samma regler som vuxna som söker asyl. Det innebär många förändringar. Personen har till exempel inte längre rätt till en god man och måste själv sköta kontakten med Migrationsverket, ordna med boende och ansvara för sin ekonomi. Den gode mannen ansvarar för att förbereda barnet inför 18-årsdagen genom att informera om förändringar som det innebär.

Om barnet önskar kan den gode mannen ansöka om en kontaktperson för barnet hos socialtjänsten. Om socialtjänsten beviljar insatsen kan det vara god man som blir kontaktperson, om bar-

“Vanliga missförstånd som uppstår är till exempel vem som ska skjutsa barnet till Migrationsverket. Ibland är det 30 mils resa och många tycker att det verkar smidigare att jag tar med mig barnet när jag ändå ska åka så att inte boendepersonalen eller familjehemmet måste göra samma långa resa. Men det är så uppdraget är formulerat, jag ska vara ett stöd på plats. Man kan tycka att det verkar ogeneröst men det är en säkerhetsfråga. Om det skulle hända något på vägen i min bil är det inte säkert att försäkringen täcker vare sig mig eller barnet.” (god man)

net och god man så önskar, men kontaktperson kan även vara en bekant till barnet eller någon helt utomstående.

Ta hand om post som är adresserat till vårdnadshavare

Varken den gode mannen, personal på boende eller familjehem får utan vidare öppna barnets post. Post som är adresserad till barnets vårdnadshavare ska skickas till den gode mannen, likaså post som kräver vårdnadshavares underskrift. Post som avser information till vårdnadshavaren, till exempel information från skolan, behöver ofta komma till både boendet och gode mannen. Det är därför bra om den gode mannen meddelar skolan kontaktuppgifter till såväl boende som god man och vilken information som behöver sändas dubbelt.

Stödja barnet vid beslut om uppehållstillstånd

Om barnet får beslut om uppehållstillstånd är barnet inte längre asylsökande och ansvaret för barnet flyttas därmed från Migrationsverket till kommunen. God man ska ersättas med särskilt förordnad vårdnadshavare om särskilda skäl inte talar emot det. Ett sådant skäl kan vara att barnet närmar sig 18-årsdagen. I praktiken är det endast mycket unga barn som får en särskilt förordnad vårdnadshavare. För barn i 16-årsåldern och uppåt fortsätter god man vanligtvis sitt uppdrag till dess att barnet fyller 18 år. Juridiskt sett är uppdraget som särskilt förordnad vårdnadshavare likadant som gode mannens, men är mer inriktat på den långsiktiga planeringen och integrationen för barnet.

Stödja barnet vid beslut om avslag

Om Migrationsverket bedömer att det inte finns

skäl för att bevilja barnet asyl fattas beslut om avvisning eller utvisning. Det är inte den gode mannens uppgift att informera ett barn som fått avslag på sin asylansökan. God man ska följa med barnet till Migrationsverket för att få information om skälet till avslaget samt om möjligheten att överklaga beslutet. Barnet, god man och offentligt biträde bestämmer tillsammans om beslutet ska överklagas. God man följer med barnet på de möten som Migrationsverket kallar till för att planera återvändande.

Ett beslut om avvisning eller utvisning som vunnit laga kraft kan inte överklagas, men ibland förekommer nya omständigheter som innebär att kravet på ordnat mottagande inte kan tillgodoses. Ett ensamkommande barn får inte utvisas från Sverige om det inte finns ett ordnat mottagande i landet barnet utvisats till. Frågan om verkställighetshinder kan prövas på Migrationsverkets eller barnets initiativ.

Godmansuppdraget fortsätter i väntan på att beslutet om avvisning eller utvisning har verkställts. Detta gäller även socialtjänstens ansvar för boende och andra insatser. Barnet har rätt att fortsätta sin skolgång samt rätt till hälso- och sjukvård till dess att barnet lämnar landet.

Vad ingår inte i gode mannens uppdrag?

Gode mannens uppdrag utformas utifrån barnets behov men det finns ramar för vad som ingår i uppdraget. Till skillnad från en förälder ansvarar den gode mannen inte för den dagliga omvårdnaden om barnet. Den gode mannen har inget försörjningsansvar för barnet, vilket innebär att gode mannen inte ska bekosta fritidsaktiviteter, klädinköp eller fickpengar. Den gode mannen har heller inget skadeståndsansvar för barnet om barnet förstör eller tappar bort något.

Exempel på vad en god man inte ska göra

- Sköta den dagliga omsorgen om barnet, till exempel väcka barnet på morgonen, hjälpa till med läxor.
- Försörja barnet. En god man får inte blanda barnets ekonomi med sin egen. Den gode mannen får inte skuldsätta barnet eller lägga ut egna pengar för barnets utgifter.
- Företräda barnet juridiskt under asylprövning-

en. Den gode mannen ska inte agera på egen hand i asylärendet då detta sköts av det offentliga biträdet.

- Skjutsa barnet till och från olika aktiviteter såsom skola, fritidsaktivitet, tandläkare med mera. Detta gäller även resor till och från Migrationsverket.
- Handla åt barnet.
- Ansöka om att barnets föräldrar ska komma till Sverige. Den gode mannen har inte behörighet att företräda barnets anhöriga.
- Den gode mannen har inget skadeståndsansvar om barnet har sönder eller förstört något, exempelvis datorer inredning eller dylikt.
- Skicka pengar till barnets anhöriga.
- Öppna barnets post, som inte är ställd till vårdnadshavare, utan att barnet gett sitt samtycke. Ingen annan än barnet själv får öppna post som är adresserad till barnet. Barnet måste lämna en fullmakt till den som ska vara med och öppna posten.
- Bestämma över boendets rutiner, exempelvis när måltider ska serveras eller medla i konflikter mellan boende och barnet.

En god man är inte en mamma eller pappa

Den gode mannen är en juridisk ställföreträdare för barnet men är inte samma sak som en förälder. Det är naturligt att gode mannen och barnet får en nära relation, men det är viktigt att god man är tydlig och förklarar vad som ingår i rollen. Det är inte förbjudet för den gode mannen att köpa presenter, skjutsa till aktiviteter eller övningsköra med barnet, däremot ingår det inte i uppdraget. Om den gode mannen gör det så är det uppgifter som ligger utanför uppdraget. Det måste klargöras för såväl barnet som för andra aktörer kring barnet.

”Det är en utmaning när gode män på ett boende gör olika, för barnen jämför med varandra. Om en god man övningsköra med sitt barn och en annan inte så blir det automatiskt så att den som inte gör det är en dålig god man. Därför är det viktigt att de gode männen, i alla fall på samma boende, gör ganska lika och är tydliga med vad som ingår i deras uppdrag.” (boendepersonal)

”Det kan skapa problem om rollfördelningen är otydlig, till exempel om god man tar en mer utredande roll. Det är problematiskt eftersom de inte har samma kunskap som biträdet om rättsläget och vad som gäller angående juridiska överväganden i övrigt.” (offentligt biträde)

”Tolkens roll är att tolka, vara neutral. Om tolkningen sker för en tjej eller en kille gör ingen skillnad för tolken, men tjejer föredrar ofta kvinnliga tolkar.” (tolk)

Barnen jämför med varandra

Barn som bor på boenden med andra ensamkommande barn jämför ofta sina gode män med varandra. De kan uppleva det som orättvist när vissa får presenter eller övningskör med sin gode man medan andra inte får det. Det kan leda till osäkerhet hos både barnen och hos personal om vad som ingår i godmansuppgifterna. Det är naturligt att den gode mannen blir känslomässigt engagerad i barnet och vill göra det där lilla extra för att barnet ska ha det bra. För att inte rollerna ska blandas ihop är det viktigt att god man tydligt kommunicerar vad hen gör i egenskap som god man respektive medmänniska.

● Vad gör det offentliga biträdet?

Offentligt biträde är en jurist eller advokat som hjälper barnet i rättsliga frågor under asylprocessen. Migrationsverket utser ett lämpligt biträde till barnet. Offentligt biträde ska vara med när barnet träffar Migrationsverket.

Om barnet inte hunnit få god man agerar offentligt biträde som ställföreträdare till dess en god man är utsedd. Barnet står under den tiden utan ställföreträdande vårdnadshavare. Det offentliga biträdet ställföreträder barnet i asylärendet men inte i frågor som rör exempelvis skola eller boende. Det offentliga biträdet kan inte påverka Migrationsverkets beslut. Barnets biträde har tystnadsplikt och får inte föra information om barnet vidare.

Barnet har själv möjlighet att önska ett särskilt biträde, även om denna möjlighet sällan används. God man ska informera barnet om den möjligheten. Barnet kan exempelvis ha önskemål om ett manligt eller kvinnligt biträde, vilket ska beaktas om det är möjligt.

Samverkan mellan offentligt biträde och god man

God man och offentligt biträde har olika roller i asylprocessen. God man utgör ett stöd för barnet medan biträdet företräder barnet i frågan om uppehållstillstånd. Det är förstås ofta positivt att god man och offentligt biträde diskuterar asylärendet, men rollerna behöver hållas isär och därför går den gode mannen inte in i juridiska diskussioner. Den gode mannen och biträdet behöver avsätta tid för möten och ha en regelbunden kommunikation med barnet. Det är viktigt att åtgärder som vidtas av god man görs i samförstånd med barnet, så att barnet känner sig delaktigt.

God man ska göra en bedömning om bitrådets lämplighet. Det innebär inte en juridisk kontroll utan att bilda sig en uppfattning om bitrådets engagemang, att denne svarar på telefon eller mejl samt visar intresse för ärendet i stort. Den gode mannen ska hålla sig uppdaterad i barnets ärende och fungera som en länk mellan biträdet och barnet. Asylprocessen är ofta långdragen och barnet kan ha frågor om hur det går med ärendet; dessa frågor svarar det offentliga biträdet på, antingen till barnet eller via den gode mannen. Frågor av praktisk karaktär, såsom skolgång och frågor om ersättning har biträdet inte möjlighet att påverka. Det är viktigt att barnet förstår att det inte är det offentliga biträdet som beslutar om barnet får uppehållstillstånd.

Om god man upplever att biträdet inte uppfyller kraven eller tillgodoser barnets intressen ska god man vända sig till Migrationsverket och begära att biträdet entledigas.

● Vad gör tolken?

Enligt svensk lag har ensamkommande barn i regel rätt till tolk vid möten med alla myndigheter, vilket också gäller hälso- och sjukvårdsmottag-

"Tolken är där för att tolka, och ingenting annat. Tolken ska till exempel inte skjutsa barnet någonstans efteråt, även om det har hänt att god man frågat om det." (tolk)

ningar. För att barnet ska kunna förstå och bli förstådd är tolk ofta en nödvändighet. Principen är att den myndighet som sammankallar till ett möte också är ansvarig för att boka tolk till mötet.

En tolk är neutral och bidrar till att barnets rätt att få information, komma till tals och bli lyssnad på blir tillgodosedda. Tolkens fokus ska ligga på barnet och alla samtal förs via barnet. Samtliga parter ska rikta sig till barnet när de talar. För att säkerställa att information till barnet blir korrekt ska auktoriserade tolkar användas i den mån det är möjligt. Tolkar som har en anknytning till barnet ska användas med försiktighet.

Tolken ska vid mötet presentera sig och förklara sin roll på båda språken. En tolk har alltid tystnadsplikt. Inledningsvis kan det vara en utmaning att diskutera med barnet via en tredje part. Med en tolk som är professionell upplever många dock att det fungerar väldigt bra. Socialstyrelsen har tagit fram materialet "Att samtala genom tolk" som kan vara en hjälp för såväl professionella som privatpersoner.

Samverkan mellan tolk och god man

För att den gode mannen ska kunna företräda barnet behöver de lära känna varandra. Tolksamtal är ofta en förutsättning för att barnet och gode mannen ska kunna kommunicera. God man kan boka tolk för sina möten med barnet i samråd med överförmyndaren i kommunen.

Det är viktigt att god man och tolk inte för en privat diskussion och särskilt inte kring olika uppfattningar i asylärendet. Vid viktiga möten, exempelvis hos Migrationsverket, måste det säkerställas att tolken är neutral och informerar på ett sätt som barnet kan ta till sig. Såväl god man som offentligt biträde och handläggare behöver stämna av att barnet förstår informationen och ges möjlighet att ställa frågor. I de fall samarbetet med tolken inte fungerar är det viktigt att agera. God man eller offentligt biträde ska då informera

"En fråga som kräver mycket dialog mellan mig och god man är barnets boendeplacering. God man måste samtycka till en placering precis som en förälder. Om den gode mannen motsätter sig placeringen som jag föreslagit har vi en dialog kring detta och försöker hitta gemensamma lösningar. Det är också viktigt att ta reda på vad barnet vill. Den gode mannen har det avgörande inflytande över frågan om barnets boende och i princip är det den gode mannen som ska fatta det avgörande beslutet men det kan uppstå en konflikt om vad som är det bästa för barnet." (socialsekreterare)

tolken om sin roll och hur upplägget ska fungera. Om det framkommer att barnet inte förstår kan mötet behöva avbrytas.

Vad gör socialsekreteraren?

Kommunen har det yttersta ansvaret för att alla personer som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som de behöver. Ankomstkommunen, den kommun där barnet först kommer i kontakt med en svensk myndighet, ansvarar för det tillfälliga mottagandet. Migrationsverket beslutar sedan om vilken kommun barnet ska anvisas till. Anvisningskommunen har ett mer långsiktigt ansvar för barnet avseende bland annat boende och skolgång.

I anvisningskommunen får barnet en socialsekreterare som gör en utredning kring vilka insatser barnet behöver. Alla ensamkommande barn har behov av en boendeplacering. Placering görs normalt enligt socialtjänstlagen antingen i HVB-hem, familjehem eller stödboende. Vårdplanen ska noga och kontinuerligt följas upp. Om barnets

"Jag samarbetar med den gode mannen i många olika frågor, exempelvis kring boende, skola och barnets mående. Det är viktigt att god man vet att uppdraget kan vara olika omfattande beroende på barnets behov. I vissa fall krävs mycket kontakt och täta möten som god man behöver närvara vid, i andra fall går det längre tid mellan mötena." (socialsekreterare)

"Vi brukar dela upp mötet så att god man är med under en del av mötet och sedan träffar jag barnet enskilt." (socialsekreterare)

behov av vård inte kan tillgodoses via nämnda placeringsformer kan socialtjänsten fatta beslut om tvångsvård med stöd av lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. Beslut om LVU kan fattas på grund av missbruk, kriminalitet eller annat socialt nedbrytande beteende. I dessa fall krävs varken barnets eller gode mannens samtycke, men den gode mannens ansvar för barnet kvarstår. Mer om socialnämndens ansvar finns att läsa i boken Ensamkommande barn och unga – handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter (Socialstyrelsen 2016).

Samverkan mellan socialsekreterare och god man

Socialsekreterarens utredning av det ensamkommande barnets behov mynnar ut i en vårdplan som diskuteras och skrivs under av den gode mannen och barnet. I en vårdplan beskrivs barnets behov av omvårdnad samt lämplig boendeform och eventuella andra insatser. I planen ska det framgå vilka insatser som är aktuella och hur barnet och den gode mannen ser på dessa.

Om det uppmärksammas att barnet har behov som inte tillgodoses genom boendet kan kompletterande insatser från socialtjänsten bli aktuella. Hos socialtjänsten kan den gode mannen ta initiativet till att ansöka om olika stödinsatser för barnet. Ensamkommande barn kan ha behov av öppenvårdsinsatser, exempelvis kontaktperson eller kontaktfamilj. I vissa fall kan det även vara nödvändigt att omplacera barnet i ett annat boende, om samtycke för det saknas och kriterierna är uppfyllda kan placeringen ske med tvång (LVU).

Socialtjänstens uppföljningsansvar innebär regelbundna samtal med barnet, den gode mannen och boendepersonal om barnets situation. Huvudprincipen är att kommunikationen om barnets behov av insatser och boende är öppen mellan barnet, socialsekreteraren och den gode mannen. Myndigheter kan inte återropa sekretess gentemot gode mannen, men det innebär inte att

"Alla önskar ju att bo i ett tryggt och bra boende där finns bra personal." (pojke 16 år)

den gode mannen har en ovillkorlig rätt att delta i alla möten med barnet. Tvärtom är det socialsekreterarens uppgift att ha enskilda samtal med barnet. Den gode mannen kan aldrig kräva att barnet ska berätta om vad hen pratar med sin socialsekreterare om.

Barnets delaktighet i beslutandet

Barn har alltid rätt att uttrycka sin vilja, oavsett ålder. Det finns några åldersgränser som kan vara vägledande för hur delaktigt barnet kan vara i insatser inom socialtjänsten. För barn under 15 år måste den gode mannen samtycka till placeringen. Om barnet fyllt 15 år krävs även barnets samtycke. Om god man, eller barn som fyllt 15 år, inte samtycker till placeringen kan de överklaga socialnämndens beslut. Det är gode mannen som har det avgörande inflytandet över frågan om barnets boende. Detta gäller dock först när barnet placerats i en anvisningskommun.

För samtliga öppenvårdsinsatser enligt SoL krävs samtycke från gode mannen om barnet inte fyllt 15 år. Barn som har fyllt 15 år väljer själva vilka insatser de vill samtycka till eller avstå ifrån. Varken god man eller socialtjänst kan tvinga barnet till en öppenvårdsinsats.

Vad gör boendet?

Boendet ansvarar för den dagliga omsorgen om barnet. Boendet kan antingen vara ett familjehem, ett hem för vård eller boende, HVB, eller ett stödboende. Boendeverksamheterna regleras i socialtjänstlagen och är samma för ensamkomman-

"Jag bjuder alltid in den gode mannen när vi ska lägga upp barnets genomförandeplan. Då blir det tydligt vem som ska göra vad." (boendepersonal)

"Jag ser alltid till att träffa barnets kontaktperson på boendet och är med och diskuterar kring barnets genomförandeplan. Det är ett bra tillfälle att tillsammans med barnet reda ut vem som ska hjälpa till med vad." (god man)

"Missförstånden blir färre när vi tillsammans planerar för vad barnets pengar ska räcka till, hur ofta god man ska komma och vem som ska vara med på vilka möten." (boendepersonal)

"God man ansvarar för bankkortet men boendepersonalen som ska vara med och göra inköp. Att göra inköpen tillsammans med en vuxen handlar om att lära sig handskas med pengar." (god man)

de barn som för andra barn som inte kan bo med sina föräldrar. Inspektionen för vård och omsorg, IVO, har tillsynsansvar över HVB-hem.

Med daglig omsorg menas först och främst att erbjuda barnet trygghet och tillgodose barnets vardagliga behov. Det innebär bland annat att ge stöd i vardagen, motivera barnet och följa upp viktiga kontakter och aktiviteter för barnet utanför boendet, som skolgång, nödvändig hälso- och sjukvård, tandvård och meningsfulla fritidsaktiviteter. Det är boendet som bestämmer över sina rutiner såsom hemkomsttider. I HVB-hem kan barnen vara delaktiga genom gemensamma husmöten.

För barn som bor på HVB-hem eller familjehem ska det alltid upprättas en genomförandeplan. Den konkretiserar den vårdplan som socialtjänsten har gjort. I den ska det framgå vilka insatser som barnet behöver, målet med insatserna, när och hur de ska genomföras samt av vem. Det ska även framgå när och hur barnet ska träffa eventuella närstående som finns i Sverige, samt när kontakt med socialsekreterare och god man ska ske. Barnets behov kan variera över tid bland annat beroende på hur de mår, vad som händer i asylprocessen och om de känner oro för framtiden eller sin familj. Av genomförandeplanen ska framgå när och hur planen ska följas upp.

Exempel på vad som kan ingå i boendets uppgifter är:

- Sköta den dagliga omvårdnaden av barnet.
- Följa med på resan/skjutsa till och från Migrationsverket (om barnet vill att personal ska vara med på möten med Migrationsverket behövs den gode mannens samtycke).
- Boka tider till läkarbesök, följa med på läkarbesök, besök på sjukhus.
- Dela ut medicin efter delegering av vårdpersonal.

- Dagliga inköp, fickpengar (fickpengar är inte detsamma som bidrag som god man ansvarar för).
- Skjutsa till aktiviteter som inte ligger inom skolans aktiviteter.
- Erbjuder fritidsaktiviteter.
- Väcka och påminna om läxor.

HVB-hem

Ett HVB-hem ska vara lämpligt med hänsyn till den enskildes behov, ålder, utveckling, utbildning och personliga förhållanden (Socialstyrelsens allmänna råd). Placeringen sker enligt socialtjänstens vårdplan. Det ska finnas skriftliga rutiner för att uppmärksamma barnens fysiska och psykiska hälsa samt en plan för hur barnen kan vara delaktiga i verksamheten, exempelvis genom husmöten och ungdomsråd. Personal ska finnas tillgänglig dygnet runt och personal omfattas av samma sekretess som socialtjänsten.

På HVB-hemmet utses en personal till barnets kontaktperson som sedan samordnar planeringen kring barnet. Kontaktpersonen har det praktiska ansvaret för att det som står i genomförandeplanen genomförs och följs upp. Kontaktpersonen följer

"Samarbetet mellan boende och god man är jätteviktigt för att barnet ska få rätt stöd. Frågor som vi diskuterar är bland annat barnets ekonomi, fritidsaktiviteter, umgänge med vänner och olika vårdkontakter. Det är bra att redan inledningsvis göra upp hur ofta, i vilka fall och vid vilka tidpunkter som boendet ska kontakta den gode mannen. Några exempel på när boendet ska kontakta den gode mannen är om barnet mår dåligt, om boendet får information från skolan som kräver vårdnadshavares underskrift, frånvaro från skolan eller om barnet vill sova borta." (boendepersonal)

”Det kan vara svårt kring ekonomi. Familjehemmet ser det som sitt ansvar att ge fickpengar och lära barnet hur man ska tänka kring ekonomi medan god man vill att barnet ska ha hela barnbidraget på sitt konto och själv bestämma över kortet. Då får inte familjehemmet någon insyn.” (familjehem)

”För att underlätta kommunikation skickar vi all information från skolan både till den gode mannen och till boendet. Vi kallar alltid god man till utvecklingssamtal. Om barnet vill att boendepersonal eller familjehem ska vara med erbjuder vi dem att delta också.” (lärare)

med barnen vid såväl planerade som akuta besök till hälso- och sjukvård, tandvård och optiker. Boendet ansvarar även för kontakten med skolan och att skolfrånvaro rapporteras och följs upp.

Samverkan mellan HVB-hem och god man

För att samarbetet mellan boende och god man ska fungera så bra som möjligt är det viktigt att det finns en regelbunden uppföljning av att barnet får rätt hjälp och stöd.

Så snart som möjligt efter att barnet flyttat in upprättas en genomförandeplan som tydliggör på vilket sätt boendet kommer att stödja barnet. I genomförandeplanen kan det bland annat framgå vem, var och när en viss insats ska göras. Det kan avse barnets vårdkontakter, skolgång, fickpengar, aktiviteter och i vilka frågor som den gode mannen ska kontaktas. I dessa frågor är en tydlig rollfördelning viktig eftersom flera aktörer samverkar i gemensamma frågor. (Läs mer om samverkan under kapitlet Rollfördelning och samarbete i olika frågor.)

Finns rutinerna nedskrivna underlättar det rollfördelningen. Därför är det bra om genomförandeplanen tas fram i samarbete mellan barnet, kontaktpersonen på boendet och den gode mannen. Om det inte är möjligt ska den gode mannen ta del av genomförandeplanen i efterhand.

Stödboende

Stödboende är en placeringsform för barn och unga mellan 16 och 20 år och används i första

”Familjehemmet har en nära kontakt med barnet men den gode mannen är barnets vårdnadshavare. Därför är det viktigt att såväl barnet som de vuxna känner till rollfördelningen kring barnet. Det är viktigt med kontinuerlig dialog mellan familjehemmet och gode mannen om olika saker.” (familjehem)

hand som utslussning efter placering i familjehem eller HVB-hem. Tanken är att barnet i boendet förbereds för ett självständigt boende och vuxenliv. På stödboendet finns personal tillgänglig under vissa tider men inte dygnet runt. För barn i åldern 16-17 år ska det finnas särskilda skäl för placering i ett stödboende då detta förutsätter en hög grad av självständighet. Socialtjänsten ska göra en individuell bedömning om barnet är tillräckligt moget för stödboende.

Samverkan mellan stödboende och god man

Samma principer gäller för stödboende som för HVB-hem. Godmansuppgiften är detsamma som när barnet är placerat på HVB-hem. Den gode mannens uppdrag utvidgas inte som kompensation för lägre bemanning på stödboendet.

Familjehem

Familjehemmet ansvarar på samma sätt som HVB-hemmet för att ge barnet daglig omvårdnad, vägledning och ett gott bemötande. Ensamkommande barn omfattas av samma lagstiftning som andra barn som placeras i familjehem.

Socialtjänsten utreder familjehemmets lämplighet. Hemmet måste ha förutsättningar att tillgodose barnets behov. Utredningen ska innefatta intervjuer, hembesök och referenstagning. Kravet gäller oavsett om barnet känner familjen sedan tidigare. Vid konsulentstödda familjehem gäller också samma regler och det är inte tillräckligt att den privata huvudmannen gjort en egen utredning. Familjehem har rätt till utbildning och stöd för att utföra uppdraget via socialtjänsten.

Familjehemsföräldrar ska i möjligaste mån likställas med biologiska föräldrar och omfattas därför inte av socialtjänstens sekretess. De ska dock ändå vara aktsamma med de uppgifter de lämnar ut om barnet.

För barn som bor i familjehem finns inte samma utbud av organiserade fritidsaktiviteter som på ett HVB-hem, vilket kan vara en utmaning sär-

”Vem ska skriva på olika blanketter, exempelvis medgivande om simskola? Även om vi vet att det är den gode mannen som ska skriva under blir det svårt om den gode mannen inte går att få tag i och det är kort varsel. Om det absolut inte går att få tag i god man och barnet ska iväg så dokumenterar vi detta mycket noga eftersom det, om det skulle hända något, är den person som skrivit under som är ansvarig för barnet.” (lärare)

”Det är jättebra att ha en kontaktperson och vi rekommenderar alla att ha det.” (Föreningen Simons tjejgrupp)

skilt för familjehemsplacerade flickor. Familjehemmet behöver anpassa aktiviteter efter barnets behov, i detta kan även en kontaktperson enligt SoL vara ett stöd.

Nätverkshem

Många kommuner har svårt att hitta lämpliga boenden för ensamkommande flickor då mottagandet främst utformats för pojkar, med särskilda HVB-hem och fritidsaktiviteter. En vanlig placering för flickor är nätverkshem, en form av familjehem där barnet bor med släktingar eller vuxna som de känner.

Ett nätverkshem kan vara en trygg lösning för barnet med det finns också risk för att barnet isoleras och får svårt att integreras i samhället. Ibland är familjen själv asylsökande och i stort behov av stöd från socialtjänsten för att klara sitt uppdrag framförallt när det gäller barnets skolgång, rätten till hälso- och sjukvård eller socialtjänstens möjligheter till stöd. Det är viktigt att nätverkshemmen får information om gode mannens roll.

Samverkan mellan familjehem och god man

Socialtjänsten ansvarar för att planera, genomföra och följa upp familjehemsplaceringen och den genomförandeplan som upprättas i samband med placeringen. Detta görs i samverkan med god man, barnet och familjehemmet.

God man kan behöva följa upp barnets fritidsaktiviteter och hur det går för barnet i familjehemmet. Det är den gode mannen som avgör hur barnets tillgångar används men denne bör samarbeta med den som har den faktiska vården om barnet och gemensamt bestämma hur exempelvis dager-

sättningen ska användas. God man ansvarar för att kontrollera att familjehemmet gör nödvändiga inköp för barnet och tillhandahåller fickpengar så som familjehemmet har ansvar att göra.

God man till ett barn i nätverkshem får ett extra stort ansvar både i att kontrollera att placeringen fungerar för barnet, men även i att informera barnet om sina rättigheter och om det svenska samhället. God man ska även bevaka fritidsaktiviteter och vid behov ansöka om kontaktperson enligt SoL.

● Vad gör skolan?

Samma villkor gäller för ensamkommande barn som andra barn i Sverige gällande skolgång och de har rätt att gå i förskola, förskoleklass, grundskola och gymnasieskola. Även barn som har fått avslag på asylansökan och håller sig undan ett utvisningsbeslut har rätt till skolgång. Det finns däremot ingen skolplikt för asylsökande eller så kallade papperslösa barn. Skolan kartlägger barnets kunskapsnivå och förutsättningar och anpassar undervisningen därefter. Barnet har även rätt till modersmålsundervisning. Skolan samarbetar med socialtjänst, boende och god man kring barnets skolgång.

Skolan ger trygghet, rutiner och möjlighet att träffa kompisar. Där finns även vuxna med kunskap om barn. Barnet ska börja skola så snart som möjligt eller senast en månad efter att barnet kommit till Sverige, alternativt när det är lämpligt för det enskilda barnet. Kommunen får statlig ersättning för asylsökande barn som går i skola eller förskola.

Får barnet beslut om utvisning kan studierna inte fullföljas. Undantaget är om barnet får uppehållstillstånd för just studier, sådana uppehållstillstånd är 13 månader eller längre.

Samverkan mellan skolpersonal och god man

Gode mannen och personal i skolan har regelbunden kontakt. Gode mannen och barnets socialsekreterare bör samråda kring lämpliga åtgärder för barnets skolgång. På samma sätt som en vårdnadshavare har den gode mannen den slutgiltiga bestämmanderätten om barnets skolplacering.

Barnets skolgång planeras tillsammans med barnet, gode mannen och skolan. Vid inskrivning ska gode mannen lämna sina kontaktuppgifter. För att den gode mannen ska kunna bilda sig en uppfattning om barnets skolgång är det viktigt att denne deltar vid möten på skolan.

Huvudprincipen är att den gode mannen ansvarar för att anmäla frånvaro till skolan. God man, skolpersonal och boendepersonal bör tillsammans diskutera hur frånvaro ska anmälas. Den gode mannen kan ge boendepersonalen en fullmakt att hantera kontakten med skolan kring frånvaro eftersom boendet ofta har bättre insyn i barnets vardag. Om barnet inte längre kommer att delta i undervisningen, exempelvis vid flytt, underrättar den gode mannen skolan.

Ansvarsförbindelser avseende datorer, böcker med mera

En god man ska aldrig kvittera ut någonting i egenskap av god man eftersom denne då också tar på sig ett ekonomiskt ansvar, vilket inte ingår i en god mans uppgifter. Föräldrar kan bli skadeståndsskyldiga för sina barn men detta ansvar har inte gode mannen. Om barnet har tappat bort eller förstört en dator eller ett busskort faller det ekonomiska ansvaret på socialtjänsten. Det är socialtjänsten som ska stå för ansvarsförbindelsen gentemot skolan.

● Vad gör en kontaktperson enligt SoL?

Kontaktperson är en insats från socialtjänsten som beviljas enligt socialtjänstlagen, SoL, eller lagen om stöd och service för vissa funktionshindrade, LSS. Asylsökande barn har vid behov rätt till stödsatser enligt SoL. Däremot har asylsökande inte rätt till insatser enligt LSS eftersom det förutsätter att man är folkbokförd i en kommun.

Socialsekreteraren kan föreslå insatsen kontaktperson. Ansökan kan även göras av god man och är barnet 15 år eller äldre kan denne även själv

"Ibland får man jobba, ibland inte. Men det är bra ha lite extra pengar." (flicka 17 år)

"Inom vår förening har vi olika aktiviteter, till exempel har vi startat en simgrupp." (flicka medlem i Simon)

begära att få en kontaktperson. Barn som har fyllt 15 år måste alltid själv samtycka till insatsen.

Socialsekreteraren gör en utredning om barnets behov av kontaktperson och tar då hänsyn till det ensamkommande barnets önskemål.

Syftet med en kontaktperson kan exempelvis vara att motverka att barnet blir socialt isolerat, stärka självkänslan, motivera till skolgång eller hitta meningsfulla fritidsaktiviteter. Ensamkommande barn saknar ofta nätverk och kontaktpersonen kan ha stor betydelse för den som har få vuxna omkring sig. En kontaktperson är inte en myndighetsperson och kan utgöra ett stöd i vardagen. Utgångspunkten är att kontaktpersonen har en social funktion och träffar barnet ett par timmar i veckan. Kontaktpersonen är inte med i skolan eller på arbetet.

Kontaktpersonens uppgifter bygger på det enskilda barnets behov. Det specifika innehållet i insatsen beslutas i samråd mellan barnet, den gode mannen, kontaktpersonen och socialsekreteraren. Insatsen ska följas upp av socialsekreteraren kontinuerligt för att se om behovet finns kvar.

Uppdraget som kontaktperson är ett frivilligt uppdrag där det utgår ett arvode och en omkostnadsersättning från kommunen. Kontaktpersonen har tystnadsplikt.

En viktig insats för ensamkommande flickor

Ensamkommande flickor riskerar att bli mer isolerade än pojkar. Det kan delvis bero på att flickor oftare placeras i familjehem eller nätverkshem där möjligheterna till aktiviteter ofta är betydligt mer begränsade än för barn som är placerade i HVB-hem. Flickor på HVB-hem är i minoritet och aktiviteterna är oftast anpassade för pojkarna. För ensamkommande flickor kan en kontaktperson bidra till att bryta social isolering genom stöd i vardagen eller genom meningsfulla fritidsaktiviteter.

"Vi på boendet har större insyn i barnets vardag så vi bokar och följer med barnet till exempelvis vårdcentral eller tandläkare. Självklart meddelar vi god man. Det är väldigt viktigt att barnet, boendepersonal och god man träffas tillsammans för att inhämta samtycke från barnet så att man inte alltid hindras av sekretess." (boendepersonal)

"Det är fruktansvärt att må dåligt när man inte har sina anhöriga eller kompisar nära sig." (pojke 17 år)

Samverkan mellan kontaktperson och god man

Det är viktigt att den gode mannen känner till det formella innehållet i kontaktpersonens uppdrag. Detta för att kontrollera att insatsen utförs som den ska eller om det behövs dialog med socialtjänsten för att ändra insatsens innehåll. Om barnet får en kontaktperson är det bra att börja med ett trepartssamtal. Om barnet vill kan sekretessen då brytas. I sådana fall kan barn, god man och kontaktperson tillsammans prata om vilket stöd som behövs. God man ska medverka vid uppföljning av insatsen.

● Rollfördelning och samarbete i olika frågor

Barn som försvinner

Den vanligaste orsaken till att barn försvinner är avslag på asylansökan, en oro för att få avslag och rädsla för att utvisas. Riskfaktorer för att barnet ska försvinna är låg närvaro i skolan, att barnet ofta är borta från boendet eller inför beslut från Migrationsverket. Samtliga aktörer kring barnet behöver agera utifrån en gemensam rutin. Om ett barn avviker ska den som upptäcker det kontakta barnets gode man och socialsekreterare. God man kan göra en polisanmälan om försvunnen person, däremot har socialtjänsten och boendet sekretess gentemot polisen som de kan bryta endast om de misstänker att ett brott som föran-

"När en ungdom vill åka till kompisar eller sova borta pratar vi tillsammans om att det är god man som bestämmer det. Det är dock vi som personal som ansvarar för att barnet kommer tillbaka de tider som vi planerat och bestämt tillsammans med barnet." (boendepersonal)

leder flerårigt fängelsestraff kan ligga bakom försvinnandet. God man meddelar Migrationsverket och överförmyndaren. Polisen håller vanligtvis ett telefonförhör med boendepersonal och gör en nationell efterlysning och inleder eventuellt en brottsutredning. Om barnet påträffas av polisen överlämnas barnet till socialjouren eller tvångsomhändertas ifall beslut om LVU finns. Länsstyrelsen i Stockholms län har gett ut en metodbok i arbetet om barn som försvinner: "På flykt och försvunnen".

Ensamkommande barns försörjning

Det finns skillnader mellan olika boendeformer när det gäller vad som ingår i dygnsavgiften, men barnets huvudsakliga försörjning tillgodoses av boendet. Boendet ska täcka omkostnader för kost, logi och omvårdnad. Barn som söker asyl har också, vid behov, rätt till dagersättning enligt lagen om mottagande av asylsökande, LMA. Dagersättningen ska räcka till kläder, skor, hygienartiklar, medicin, andra förbrukningsvaror och aktiviteter. Ansökan görs till Migrationsverket. För barn under 16 år är det alltid god man som ansöker för barnets räkning. Barn över 16 år kan ansöka själva. Det går även att ansöka om särskilt bidrag för exempelvis vinterkläder och glasögon. Barn som omfattas av LMA har i princip inte rätt till ekonomiskt bistånd från socialtjänsten.

För barn som bor i ett HVB-hem betalar Migrationsverket ut en dagersättning på ett bankkort. Det är den gode mannen som tar emot bankkortet. Barnet ska utifrån ålder och mognad vara delaktigt i hur pengarna ska användas men det är den gode mannen som har beslutanderätt. Om god man bedömer det lämpligt, kan bankkortet lämnas ut till barnet om barnet har fyllt 16 år. Boendepersonalen ansvarar för att de pengar som barnet får till sitt förfogande används på det sätt det är tänkt. Därför är det viktigt att barnet, boendet och den gode mannen gemensamt diskuterar hur pengarna ska användas. Det är bra om boendepersonal följer med barnet för att göra nödvändiga inköp.

Extrajobb/sommarjobb

Ett extrajobb eller sommarjobb kan vara en värdefull erfarenhet för barnet. Reglerna för sommarjobb ser lite olika ut beroende på barnets ålder. För att asylsökande barn som är över 16 ska få arbeta måste de ha fått ett bevis om att de är undantagna från skyldigheten att ha arbetstillstånd, ett så kallat At-UND. Barn som inte fyllt 16 år behöver inte ha AT-UND för feriepraktik, enklare arbetsuppgifter eller enstaka uppdrag. Migrationsverket behöver inte godkänna anställningen. Däremot måste den gode mannen, om barnet är under 16 år, samtycka till att barnet ska få jobba. Den gode mannen gör en bedömning utifrån barnets situation, exempelvis om barnet klarar av skolan, om det är lämpligt med ett extrajobb. Det är viktigt att den gode mannen informerar barnet om att lön som överstiger 3 000 kronor på ett år kommer att påverka rätten till stöd från Migrationsverket. Lönen räknas av från dagersättningen.

Fritid

Alla barn har rätt till en meningsfull fritid och det är barnets boende som ansvarar för att barnet har aktiviteter. Många HVB-hem erbjuder fritidsverksamheter, det finns också många frivilligorganisationer som erbjuder lägerverksamhet, fikakvällar, samtalsgrupper eller läxhjälp. Fritidsaktiviteter anpassas ofta utifrån pojkars behov och det bör finnas en särskilt plan för att erbjuda flickor fritidsaktiviteter enskilt.

God man ska i samråd med barnet se över vilken typ av fritidsaktivitet som passar för det enskilda barnet. God man ansvarar dock inte för att skjutsa till eller från aktiviteten eller för att delta. Detta är boendets ansvar. Om barnet har en aktivitet som kräver vårdnadshavares underskrift, exempelvis närkampssporter, är det god man som ger sitt samtycke till barnets deltagande.

Vem som beslutar om barnet får besöka kompisar eller sova borta är en vanlig fråga. God man tar i egenskap av vårdnadshavare sådana beslut. God man behöver föra en dialog med barnet för att ta ställning till om den aktuella övernattningen är lämplig eller inte. God man behöver försäkra sig om att det finns kontaktuppgifter till den som har ansvar för barnet vid övernattningen. Barnet, den gode mannen och boendet behöver gemensamt komma fram till vilka regler som gäller för övernattningen. En god man har rätt att neka barnet att sova borta.

Hälso-, sjuk- och tandvård

Ensamkommande barn har rätt till kostnadsfri hälso-, sjuk- och tandvård i samma omfattning som andra barn i Sverige. Inom detta omfattas även förebyggande insatser som psykolog och psykiatribehandling. Ensamkommande barn har samma rätt som andra elever till elevhälsa.

Alla ensamkommande barn erbjuds en hälsoundersökning. Undersökningen innehåller ett hälsosamtal, provtagning och kroppsundersökning. Den gode mannen stämmer av med boendet om kallelsen kommer till den gode mannen eller till boendet. För att undvika oklarheter kring vem som ska göra vad, är det bra om god man och boendet diskuterar gemensamt vilka behov av vård som barnet har. Utgångspunkten är att den gode mannen följer med barnet vid inledande vårdkontakter. För löpande vårdkontakter vid såväl planerade som akuta besök till hälso- och sjukvård, tandvård och optiker ansvarar boendet för att boka in tider och följa med barnet. Boendet informerar kontinuerligt den gode mannen. Om barnet inte vill att någondera part ska närvara och/eller få information ska detta diskuteras utifrån vad som anses vara det bästa för barnet med hänsyn till barnets ålder och mognad.

Anmälningssplikt

Om barnet riskerar att fara illa är såväl boendepersonal, familjehem, kontaktperson, skola och sjukvård skyldiga att göra en orosanmälan till socialtjänsten i den kommun barnet bor i. Orosanmälan ska göras redan om man misstänker att barnet kan fara illa, man behöver alltså inte ha bevis på att det är så. Gode mannen har däremot inte anmälningssplikt men bör göra en orosanmälan.

Psykosociala problem

Alla aktörer har ett gemensamt ansvar för att uppmärksamma barn som har psykosociala problem. Om barnet är i behov av behandling utreder socialtjänsten detta. Socialtjänsten kan besluta om behandlingsinsatser inom öppenvården eller genom placering på HVB-hem med behandlingsinriktning, vid behov kan behandling ske med tvång enligt LVU.

Funktionsnedsättning

Asylsökande barn kan ha rätt till stödinsatser på grund av funktionsnedsättning enligt SoL. Däremot har asylsökande inte rätt till insatser enligt LSS eftersom det förutsätter att man är folkbokförd i en kommun.

Kontakt med anhöriga/familjeåterförening

Barnets boende ska hjälpa barnet att upprätthålla kontakten med barnets anhöriga, om barnet vill det.

Många ensamkommande barn har förlorat kontakten med sina anhöriga. Så länge barnet är asylsökande har Migrationsverket ansvar för att efterforska barnets anhöriga. Om barnet får uppehållstillstånd flyttas ansvaret för efterforskningen över till socialtjänsten i den kommun där barnet är placerat. Migrationsverket har en skyldighet att bistå kommunen. För de barn som helt förlorat kontakten med sina anhöriga går det under vissa förutsättningar att få hjälp av Röda Korset. Röda Korset efterforskar endast på begäran av barnet självt. Eftersom barnet är minderårigt har gode mannen en viktig roll i efterforskningen. Ett efterforskningsärende kan pågå under lång tid och det är därför viktigt att den gode mannen regelbundet diskuterar ärendet med barnet för att se om det framkommer mer information eller om kontakten etablerats på egen hand.

God man ska alltid vara med vid besöket på Röda Korset och all kommunikation så som komplettering av information, bekräftelse på att ärendet påbörjats samt svar i efterforskningsärendet sker med god man. God man tar i sin tur kontakt med barnet.

Tips på ytterligare material:

Lästips:

Att samtala genom tolk, Socialstyrelsen (2016)

Ensamkommande barns rätt – en vägledning för den gode mannen, kommunen m.fl, Eva von Scheele & Ingemar Strandberg (2017)

Ensamkommande barn och unga – handbok om socialnämndens ansvar och uppgifter, Socialstyrelsen (2016)

Ensamkommande barn som försvinner, rapport från Barnombudsmannen (2017)

På flykt och försvunnen – en nationell kartläggning av ensamkommande barn som avviker, rapport från Länsstyrelsen i Stockholm (2016)

Webbplatser:

FARR (Flyktinggruppernas riksråd) ger råd till asylsökande www.farr.se

RFS (Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare) har information för gode män: www.rfs.se

Rädda Barnen har en stödlinje för ensamkommande: www.rb.se/helpline

Röda Korset om efterforskning
www.redcross.se

Simon (Svenskar och invandrade mot narkotika) har grupper för ensamkommande:
www.simon.org.se

Din roll – en skrift om rollfördelningen mellan god man och andra aktörer runt ensamkommande barn riktar sig till dig som vill veta mer om uppdraget som god man till ensamkommande barn och om rollfördelningen mellan god man, socialsekreterare, offentligt biträde, boendepersonal, familjehem, skolpersonal och kontaktperson enligt SoL.

Materialet beskriver de olika aktörernas uppdrag, hur samarbetet med den gode mannen ser ut samt redogör för vem som ska göra vad för barnet.

Skriften har tagits fram av Riksförbundet frivilliga samhällsarbetare, RFS, med hjälp av medel från Allmänna arvsfonden. RFS hoppas att materialet ska bidra till tydligare rollfördelning, ökad förståelse aktörerna emellan samt förbättrad samverkan kring barnet.

